

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ

Διάλεξη στον Δικηγορικό Σύλλογο Λευκωσίας

Ομιλητής : Στ. Ναθανάηλ, Π.Ε.Δ.

Ημερομηνία: 31.3.2006

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ

Ζήτημα παραγραφής εγείρεται οποτεδήποτε ο εναγόμενος σε μια πολιτική αγωγή θέτει με τη δικογραφία του θέμα εκθεμελίωσης του αγώγιμου δικαιώματος του ενάγοντα να εγείρει τη συγκεκριμένη αγωγή λόγω του ότι το αγώγιμο δικαίωμα έχει παραγραφεί.

Τι σημαίνει όμως παραγραφή; Παραγραφή σημαίνει την ύπαρξη νομοθετικών προνοιών που περιορίζουν το δικαίωμα έγερσης αγωγής σε συγκεκριμένο ζήτημα.

Θα μπορούσε να τεθεί το εύλογο ερώτημα για ποιο λόγο να υπάρχουν καν περιορισμός στο δικαίωμα έγερσης μιας αγωγής ή της απόδοσης θεραπείας σε ένα σύστημα δικαίου, το οποίο σκοπό έχει την απόδοση δικαιοσύνης μεταξύ των πολιτών ενός κράτους. Θα ανέμενε κάποιος ότι σε ένα ορθολογιστικό σύστημα δικαίου δεν θα έπρεπε να υπάρχει οποιοδήποτε είδους παραγραφή γιατί η παραγραφή σημαίνει την αποστέρηση της αναζήτησης θεραπείας από πρόσωπο που έχει υποστεί, κατ' ισχυρισμόν, οποιοδήποτε είδους ζημιά που απορρέει είτε από συμβατική υποχρέωση είτε από αστικό αδίκημα. Η θεωρία του δικαίου έχει όμως αναπτύξει ήδη από το 1623 την αρχή ότι είναι ορθό να τίθενται χρονικά πλαίσια εντός των οποίων πρέπει να εγείρονται οι αγωγές. Στο σύγγραμμα του **Sir G. W. Paton: A textbook of Jurisprudence**, 3^η Έκδ., σελ. 452, αναφέρεται ότι θα ήταν επισφαλές να μην τοποθετούνται οποιαδήποτε χρονικά πλαίσια στην έγερση νομικών αξιώσεων, δεδομένου ότι η αδράνεια φέρνει τα ανάλογα αποτελέσματα. Το μικρό ποσοστό των υποθέσεων στις οποίες δυνατόν να δημιουργείται αδικία από την ύπαρξη παραγραφής αντισταθμίζεται από το νόμιμο συμφέρον της δημιουργίας

ασφάλειας και τελεσιδικίας στις διαφορές των διαδίκων. Γενικά θεωρείται, και αυτό έχει λάβει κατά καιρούς και την έγκριση των Δικαστηρίων μέσα από σχετικές αποφάσεις, ότι η μη καταχώριση για μεγάλο χρονικό διάστημα αγωγής δυνατόν να δημιουργεί αδικία στον εναγόμενο, ο οποίος μπορεί να μην είναι σε θέση στον απομακρυσμένο αυτό χρόνο να παρουσιάσει τη μαρτυρία που άλλως θα είχε διαθέσιμη προς υπεράσπιση του, ενώ θα μπορούσε η χρονική αυτή αδράνεια να οδηγήσει και στο εύλογο συμπέρασμα ότι ο ενάγων έχει απεμπολήσει το οποιοδήποτε δικαίωμα του. Πρόσθετα, στη φιλοσοφία του δικαίου θεωρείται ότι άτομα με καλό και βάσιμο αγωγήσιμο δικαίωμα θα πρέπει να το προωθούν με εύλογη επιμέλεια και το ενωρίτερο δυνατό. Αυτό προέρχεται από τις επιταγές του δικαίου της επιείκειας που εκφράζεται και με το λατινικό αξίωμα: «vigilantibus non dormientibus subvenit aequitas».

Η έννοια της παραγραφής συναρτάται με την ύπαρξη νομοθετικού πλαισίου και αν και παρόμοια στην ιδέα, επιδιώκοντας το ίδιο αποτέλεσμα, πρέπει να αντιδιαστέλλεται με την έννοια των laches που είναι, ως γνωστό, η απάντηση που ανέπτυξε το δίκαιο της επιείκειας στην υπέρμετρη καθυστέρηση που επιδεικνύει ένας ενάγων στην προώθηση των τυχόν δικαιωμάτων του. Η λέξη laches προέρχεται από τη Νορμανδική Γαλλική λέξη “laches”, που σημαίνει αμέλεια, οκνηρία. Τα Δικαστήρια εφαρμόζοντας το δίκαιο της επιείκειας ανέκαθεν εφάρμοζαν την αρχή ότι ο διάδικος που επιθυμεί να διεκδικήσει τα δικαιώματά του θα πρέπει να το πράττει μέσα σε εύλογο χρόνο, διαφορετικά το Δικαστήριο δεν θα είναι αρωγός στην προώθηση των συμφερόντων του. Τα Δικαστήρια που εφαρμόζουν το δίκαιο της επιείκειας ήταν και είναι σε ιδιαίτερα καλή θέση να επιμένουν στην επίδειξη επιμέλειας από πλευράς του ενάγοντα, διότι όλες οι θεραπείες που αποδίδονται στο δίκαιο της επιείκειας αποδίδονται ως ζήτημα Δικαστικής ευχέρειας. Όταν ένα δικαίωμα που αντλείται από το

δίκαιο της επιείκειας είναι ανάλογο ή παρόμοιο με ένα δικαίωμα κατά το κοινοδίκαιο, το οποίο εμπίπτει σε πρόνοιες νομοθετικής παραγραφής, τότε το Δικαστήριο μπορεί κατ' αναλογία να εφαρμόσει τις ίδιες αρχές ή πρόνοιες και για το δικαίωμα αυτό που έχει ως βάση το δικαίωμα της επιείκειας. Όπως και να έχει το πράγμα, η ουσία είναι ότι είτε με νομοθετικές ρυθμίσεις είτε με εφαρμογή των αρχών της επιείκειας, ο ενάγων θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα επιμελής στην τήρηση των νομοθετικών προνοιών και στην καταχώριση της αγωγής του το συντομότερο δυνατό διότι άλλως πως μπορεί να βρεθεί προ του δυσάρεστου γεγονότος η αγωγή του να αναχαιτιστεί ή ανασταλεί λόγω καθυστέρησης.

Η παραγραφή ως έννοια εμπίπτει στα γενικότερα πλαίσια της απόδοσης της δικαιοσύνης σε εύλογο χρόνο. Καθυστέρηση στην προώθηση μιας υπόθεσης ανακόπτει τη δίκη, όπου αυτό θεωρείται ότι δεν συνάδει με την έννοια της καλής απονομής της δικαιοσύνης και τη διεξαγωγή δίκαιης δίκης. Παρόλο που η παραγραφή σχετίζεται σχεδόν αποκλειστικά με αστικές αγωγές, εντούτοις βρίσκουμε την ίδια έννοια και στο ποινικό δίκαιο στην καταχώριση ή σσονος σημασίας υποθέσεων, ενώ είναι γνωστές και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου ότι θέματα καθυστέρησης εξετάζονται στα πλαίσια της δίκαιης δίκης. Η απόφαση **Ευσταθίου v. Δημοκρατίας** (1990)2 Α.Α.Δ. 294 είναι σχετική, στην οποία αναπτύχθηκαν, πέραν της τυχόν καθυστέρησης που διαπιστώνεται να υπάρχει μεταξύ της ημερομηνίας διάπραξης του αδικήματος και της ημερομηνίας καταχώρισης της υπόθεσης και άλλοι συνεκτικοί παράγοντες που προσμετρούν στην όλη εξέταση του θέματος, όπως οι λόγοι της καθυστέρησης, η ετοιμότητα της Κατηγορούσας Αρχής να προχωρήσει την υπόθεση, οι λόγοι τυχόν αναβολών, κλπ. (σχετική είναι επίσης και η υπόθεση **Γενικός Εισαγγελέας v. Πεγιάτης** (2001)2 Α.Α.Δ. 617). Στην

Αγγλική νομολογία ακολουθείται η γραμμή ότι η καθυστέρηση στην προσαγωγή ποινικής υπόθεσης ενώπιον Δικαστηρίου μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις δικαιολογεί αναστολή της διαδικασίας και όταν η καθυστέρηση κρίνεται ανατιολόγητη, ιδιαίτερα αν αυτή οφείλεται σε λόγους που δεν αφορούν τον παραπονούμενο ή την Κατηγορούσα Αρχή, ενώ σχεδόν ποτέ δεν δίνεται τέτοια αναστολή όπου η καθυστέρηση οφείλεται απλώς στο περίπλοκο της υπόθεσης ή όπου στην καθυστέρηση συνδράμει και ο κατηγορούμενος με τις δικές του πράξεις. (σχετικές είναι οι υποθέσεις **George Tan Soon Gin v. Judge Cameron and another** (1992)3 WLR 249 και **Attorney General's Reference (No. 1 of 1990)** (1992)3 WLR 9).

Οποιαδήποτε και αν είναι η θεωρητική βάση της ύπαρξης παραγραφής, σημασία έχει για πρακτικούς σκοπούς ότι η παραγραφή έχει νομοθετηθεί από παλιά και μνημονεύοντας το Αγγλικό σύστημα, από το οποίο και η Κύπρος άντλησε καθοδήγηση, το Statute of 21 Jac.1: c.16 καθόρισε ποικίλες περιόδους παραγραφής για διάφορες αγωγές, από τις οποίες περιόδους οι πιο σημαντικές ήταν η περίοδος των έξι ετών για προσωπικές αποζημιώσεις ή γενικά αγωγές προσωπικής φύσεως, και 20 ετών για αγωγές για την επανάκτηση γης. Η νομοθετική εξέλιξη στην Αγγλία οδήγησε στο **Limitation Act 1939**, το οποίο αποτέλεσε με τη σειρά του τη βάση για το **Limitation of Actions Law**, Κεφ. 15, στο Κυπριακό Δίκαιο, που κωδικοποίησε στις 27.9.1945 όλες τις προϋπάρχουσες πρόνοιες σε σχέση με τις διάφορες περιόδους παραγραφής. Το Κεφ. 15 ως η βασική νομοθεσία επί του θέματος εφαρμόζεται μόνο σε αστικές υποθέσεις και διαδικασίες ενώπιον οποιουδήποτε Δικαστηρίου, συμπεριλαμβανομένων και διαδικασιών διαιτησίας. Καθόρισε διάφορες περιόδους παραγραφής, ανάλογα με το είδος της αξίωσης. Για παράδειγμα, καθόρισε μια 15ετή περίοδο από την ημέρα του αλώγιμου δικαιώματος για γραμμάτια συνήθους τύπου και υποθήκες. Καθόρισε την

ίδια περίοδο για τη θεμελίωση αξίωσης επί οποιασδήποτε δικαστικής απόφασης από την ημέρα που η απόφαση αυτή κατέστη εκτελεστή. Επί αξιώσεων στην περιουσία αποβιώσαντος είτε κάτω από διαθήκη είτε όχι, καθορίστηκε χρόνος 20 ετών από την ημερομηνία που το δικαίωμα δημιουργήθηκε. Σε σχέση με αξιώσεις επί λογιστικών οφειλών από και εναντίον τράπεζας καθορίστηκε περίοδος έξι ετών, ενώ για αξιώσεις σχετιζόμενες με οποιαδήποτε αγοραπωληθέντα αγαθά ο χρόνος καθορίστηκε σε δύο έτη. Δεκαπενταετής περίοδος καθορίστηκε για αξιώσεις σε σχέση με περιουσία τύπου Βακουφίου, ενώ αξιώσεις για την ίδια τη γη Βακουφίου ο χρόνος καθορίστηκε σε 36 έτη. Για όλες τις υπόλοιπες αξιώσεις που δεν είχαν ειδικά καθοριστεί στα άρθρα 3 και 4, η περίοδος παραγραφής καθορίστηκε στα έξι χρόνια από την ημερομηνία της δημιουργίας του αγώγιμου δικαιώματος.

Σημειώνεται ότι ο Νομοθέτης προέβλεψε κατά δίκαιο τρόπο ότι στον υπολογισμό της περιόδου παραγραφής δεν υπολογίζεται ο χρόνος κατά τον οποίο το πρόσωπο εναντίον του οποίου η παραγραφή μετρά είναι κάτω των 18 ετών ή πνευματικά ανίκανο ή εμποδίζεται από του να διαχειρίζεται την περιουσία του ή είναι εκτός Κύπρου.

Μετά τα γεγονότα του 1963 υπήρξε ανάγκη για διαφοροποίηση των περιόδων παραγραφής. Δυστυχώς όμως η νομοθετική εξουσία επέλεξε, κατά την αντίληψη μου, ένα μη δόκιμο τρόπο για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Αντί να τροποποιήσει το ίδιο το Κεφ. 15 ή απλά να αναστείλει τις πρόνοιες του, εισήγαγε νέο νόμο, τον περί Αναστολής της Παραγραφής Νόμο αρ. 57/64, ημερ. 30.10.1964. Γενικά, ένας που ασχολείται με το θέμα της παραγραφής βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα συνονθύλευμα διαφορετικών νόμων, αλλά και περιόδων παραγραφής που παρουσιάζονται να ισχύουν σε εξειδικευμένες νομοθεσίες. Αυτός ο

κατακερματισμός της νομοθετικής ρύθμισης της παραγραφής συντείνει στη σύγχυση της αντίληψης του αντικειμένου και δεν βοηθά στην ορθολογιστική αντιμετώπιση ενός θέματος που κατά τα άλλα θα έπρεπε να παρουσιάζεται ενοποιημένο και απλοποιημένο. Αν κοιτάξει κάποιος τα σχετικά νομοσχέδια που οδήγησαν στις κατά καιρούς νέες αυτές νομοθετικές ρυθμίσεις, δεν βρίσκει κάτι το ιδιαίτερο που να δικαιολογεί την εισαγωγή νέας νομοθεσίας. Για παράδειγμα, στο νομοσχέδιο που οδήγησε στον Νόμο 57/64 (Παράρτημα Έκτον 1964, σελ. 167), δεν υπάρχει οποιαδήποτε αναφορά στο Κεφ. 15 και απλώς στη σχετική αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου σημειώνεται ότι η λήψη νομοθετικών μέτρων για αναστολή της παραγραφής είναι “σύνηθες και ευκαίριον” και υπάρχουν προηγούμενα στο άρθρο 255 του Ελληνικού Αστικού Κώδικα, το άρθρο 202 του Γερμανικού Αστικού Κώδικα και στον περί Παραγραφής (Εχθροί και Αιχμάλωτοι Πολέμου) Νόμου Κεφ. 14 της Κύπρου.

Ανεξάρτητα από τις σκέψεις αυτές, ο Νόμος 57/64 εισήγαγε την έννοια της «περιόδου αναστολής», που κατά το ερμηνευτικό άρθρο 2 είναι η περίοδος η αρχομένη στις 21.12.63 και η οποία θα έληγε σε ημερομηνία που θα καθοριζόταν εν ευθέτω χρόνω με διάταγμα του Υπουργικού Συμβουλίου. Ο Νόμος αυτός είναι περιέργως στο ότι πέραν του ερμηνευτικού άρθρου και του άρθρου 3 που προνοούσε ότι η περίοδος αναστολής δεν θα υπολογίζεται στον χρόνο της παραγραφής, ο οποίος ήταν ο χρόνος εντός του οποίου απαιτείτο η έναρξη οποιασδήποτε αγωγής με βάση οποιαδήποτε νομοθετική ρύθμιση, δεν είχε ουσιαστικό διατακτικό - ρυθμιστικό μέρος. Πρόσθετα, ενώ, όπως αναφέρθηκε ήδη, ο Νόμος αυτός δεν έκαμε επίσης καμιά αναφορά στο Κεφ. 15, θεωρήθηκε με τον περί της Εξουσίας του Υπουργικού Συμβουλίου εν σχέσει προς τον Καθορισμό της Λήξεως της Περιόδου Αναστολής της Παραγραφής Ερμηνευτικό Νόμο αρ. 25/71, ημερ. 25.6.71, ότι ήταν ανάγκη να δοθεί ερμηνεία στην εξουσία του

Υπουργικού Συμβουλίου που δόθηκε με τον Νόμο 57/64, ως προς το ότι η εξουσία αυτή περιελάμβανε και εξουσία ακύρωσης, αναστολής, τροποποίησης ή αντικατάστασης οποιουδήποτε εκδοθέντος διατάγματος που καθόριζε την ημερομηνία λήξης της περιόδου αναστολής.

Ο Νόμος 57/64 τροποποιήθηκε στη συνέχεια με τον περί Αναστολής της Παραγραφής (Τροποποιητικός) Νόμος αρ. 36/82 στις 18.6.82, ο οποίος εισήξε για πρώτη φορά τον ορισμό της «έκρυθμου καταστάσεως», που σήμαινε τη δημιουργηθείσα λόγω της Τουρκικής εισβολής κατάσταση, η οποία θα εξακολουθούσε να υφίσταται μέχρις ότου το Υπουργικό Συμβούλιο με σχετική γνωστοποίηση όριζε ημερομηνία λήξης της καταστάσεως, ενώ «περίοδος αναστολής» σήμαινε πλέον την περίοδο από 21.12.63, λήγουσα 3 μήνες μετά τη λήξη της έκρυθμης κατάστασης. Με τον τροποποιητικό αυτό Νόμο καταργήθηκε και ο προαναφερθείς Νόμος 25/71. Και οι δύο αυτοί Νόμοι, δηλαδή ο υπ' αρ. 57/64 και ο υπ' αρ. 36/82 καταργήθηκαν εν τέλει με τον περί Αναστολής του Χρόνου Παραγραφής (Προσωρινές Διατάξεις) Νόμο αρ. 110(1)/2002. Και πάλιν χωρίς να γίνει καμία αναφορά στο Κεφ. 15, που εξακολουθεί να ισχύει ως ο βασικός περί Παραγραφής Νόμος, διατήρησε τις έννοιες της «έκρυθμης κατάστασης», της «περιόδου αναστολής» και του «χρόνου παραγραφής», προνοώντας στο άρθρο 3 τα ακόλουθα σημαντικά: (i) ότι ο χρόνος παραγραφής οποιουδήποτε αγώγιμου δικαιώματος που σχετίζεται με αξίωση αναφορικά με ακίνητη ή κινητή ιδιοκτησία ευρισκομένη στις κατεχόμενες από τον Τούρκικο στρατό περιοχές της Δημοκρατίας δεν θα τερματιστεί με οποιοδήποτε τρόπο, εκτός με τη λήξη της περιόδου αναστολής (υπενθυμίζεται ότι η περίοδος αναστολής λήγει 3 μήνες μετά τη λήξη της έκρυθμης κατάστασης) και (ii) ότι ο χρόνος παραγραφής οποιουδήποτε άλλου αγώγιμου δικαιώματος συνεχίζει παρά την κατάργηση των Νόμων του 1964 και 1982 να είναι ανεσταλμένος διαρκούσης της περιόδου

αναστολής «... μόνο αν και εφόσον ο δικαιούχος αυτού αποδείξει προς ικανοποίηση του δικαστηρίου ότι λόγω της έκρυθμης κατάστασης δεν μπορούσε με αγωγή να προωθήσει αποτελεσματικά το αγώγιμο δικαίωμα του.» Προνοήθηκε περαιτέρω στο άρθρο 4 ότι η κατάργηση των Νόμων του 1964 και 1982, δεν μπορεί με κανένα τρόπο «..... να καταστήσει παραγεγραμμένο οποιοδήποτε αγώγιμο δικαίωμα το οποίο έχει διατηρηθεί σε ισχύ δυνάμει των καταργημένων Νόμων, εκτός αν και μέχρις ότου συμπληρωθεί μετά την έναρξη ισχύος του παρόντος Νόμου, νέος και από την αρχή χρόνος παραγραφής για το εν λόγω αγώγιμο δικαίωμα.» Ο Νόμος αυτός του 2002 τέθηκε σε ισχύ την 1.6.05. Περαιτέρω, με τον Νόμο καταργήθηκε και ο περί Παραγραφής (Προσωρινές Διατάξεις) Νόμος αρ. 217/90. Ο τελευταίος αυτός Νόμος του 1990 είχε καθορίσει ότι αγωγές για αποζημιώσεις λόγω αμέλειας δεν ενέπιπταν στους περί Αναστολής της Παραγραφής Νόμους του 1964 και 1982, οι οποίες αγωγές εν πάση περιπτώσει δεν θα μπορούσαν να εγερθούν μετά τις 31.12.93, αν η πράξη ή παράλειψη για την οποία εγειρόταν η αγωγή είχε γίνει πριν τις 31.10.1984, εκτός εάν ο ενάγων μπορούσε να αποδείξει στο Δικαστήριο ότι λόγω της έκρυθμης κατάστασης δεν μπορούσε με αγωγή να προωθήσει αποτελεσματικά το αγώγιμο του δικαίωμα.

Στο δικαιολογητικό νομοσχέδιο του Νόμου του 1990 (δημοσιευμένο στο Παράρτημα Έκτον του 1990, σελ. 53-54), είχε αναφερθεί ότι οι προηγούμενοι Νόμοι του 1964 και 1982 είχαν αναστείλει, λόγω της έκρυθμης κατάστασης, τον χρόνο παραγραφής που καθοριζόταν σε διάφορους νόμους περί παραγραφής, αλλά κρίθηκε ορθό να αναστέλλεται εφεξής η παραγραφή μόνο όταν αποδεικνύεται ότι ο διάδικος δεν μπορούσε να προωθήσει αποτελεσματικά με αγωγή το δικαίωμα του λόγω της έκρυθμης κατάστασης, διότι κατά τα άλλα η συνέχιση της αναστολής της παραγραφής για πολλά χρόνια δημιουργούσε δυσχέρειες στη

διατήρηση και την ανεύρεση αποδεικτικών μέσων και ήταν πλέον σκόπιμο να τερματιστεί. Το ίδιο σκεπτικό βρίσκουμε και στην αιτιολογική έκθεση, ημερ. 5.4.00, του νομοσχεδίου που οδήγησε στο Νόμο 110(1)/2002, όπως καταγράφεται στο Παράρτημα Έκτον του 2000.

Αν όλα τα πιο πάνω έχουν συγχύσει με τις πολλαπλές αναφορές σε νομοθετήματα και τροποποιήσεις, τότε πρέπει να πω ότι το όλο θέμα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο λόγω της ύπαρξης σε διάφορα νομοθετήματα ιδιαίτερων προνοιών παραγραφής. Οι πιο γνωστές περίοδοι παραγραφής αφορούν βέβαια τον περί Αστικών Αδικημάτων Νόμο Κεφ. 148, το άρθρο 68 του οποίου προνοεί για μια διετή περίοδο μέσα στην οποία πρέπει να εγερθεί αγωγή για αστικό αδίκημα. Η χρονική αυτή περίοδος βεβαίως ανεστάλη επ' αόριστον με τον Νόμο αρ. 57/64, ο οποίος τώρα επίσης καταργήθηκε. Με τον τροποποιητικό Νόμο αρ. 156/85 διαφοροποιήθηκε το άρθρο 58 εισάγοντας περίοδο δύο ετών ως προθεσμία εντός της οποίας έπρεπε να εγερθεί αγωγή σε περίπτωση θανάτου ατόμου λόγω αστικού αδικήματος. Η ισχύς του Νόμου άρχισε την 1.1.86. Με τον τροποποιητικό Νόμο αρ. 154(1)/02 η περίοδος έγερσης της αγωγής διαφοροποιήθηκε σε τρία χρόνια. Το 1991 τροποποιήθηκε ο περί Μηχανοκινήτων Οχημάτων (Ασφάλεια υπέρ Τρίτου) Νόμος Κεφ. 333, με τον Νόμο αρ. 206/91 με την ένθεση του άρθρου 15Α, με το οποίο οποιαδήποτε αγωγή για τους σκοπούς του Νόμου αυτού έπρεπε να εγείρεται μέσα σε δύο χρόνια από την ημέρα του ατυχήματος. Το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με παρόμοιο άρθρο με τον τροποποιητικό Νόμο αρ. 48(1)/93, με το οποίο η περίοδος υπολογισμού για ατυχήματα που συνέβησαν πριν την έναρξη σε ισχύ του Νόμου αρ. 206/91 θα άρχιζε από την 1.1.92.

Τα πιο πάνω βεβαίως αναφέρονται περισσότερο για το ιστορικό, δεδομένου ότι το Κεφ. 333 έχει καταργηθεί με τον περί Μηχανοκινήτων Οχημάτων (Ασφάλιση Ευθύνης Έναντι Τρίτου) Νόμο αρ. 96(1)/2000, ημερ. 7.7.00. Βέβαια με το άρθρο 22 του Νόμου αυτού και πάλι έγινε πρόνοια περί παραγραφής αγώγιμου δικαιώματος κατά του αδικοπραγούντος, εκτός αν εγείρεται μέσα σε δύο χρόνια από την ημέρα του ατυχήματος.

Έχουν κατά καιρούς εγερθεί ερωτήματα σε σχέση με τη συνταγματικότητα διαφόρων νόμων που προνοούν για περιόδους παραγραφής δικαιωμάτων. Στην υπόθεση **Φεσσά v. Κασάπη** (1994)1 Α.Α.Δ. 337 κρίθηκε, μεταξύ άλλων, από το Ανώτατο Δικαστήριο ότι η περίοδος παραγραφής που εισήχθη με τον περί Αστικών Αδικημάτων (Τροποποιητικό) Νόμο αρ. 156/85 σε σχέση με τη ρύθμιση του θέματος της έγερσης αγωγής από τους προσωπικούς αντιπροσώπους αποβιώσαντος για αποζημιώσεις, δεν παραβίαζε το άρθρο 28 του Συντάγματος περί ισότητας ενώπιον του Νόμου, της διοίκησης και της δικαιοσύνης. Κρίθηκε ότι ο νομοθέτης διατηρεί την ευχέρεια να ορίζει περιόδους παραγραφής ως θεωρεί κατάλληλο σε διάφορες περιπτώσεις και να διασφαλίζει ότι το χρονικό διάστημα που δυνατόν να περάσει από τη δημιουργία του αγώγιμου δικαιώματος μέχρι την καταχώριση της αγωγής δεν είναι τέτοιο που επενεργεί στην εξάλειψη μαρτυρικού υλικού. Παρεμβάλλεται εδώ ότι βλέπουμε μία περίπτωση όπου τα Δικαστήρια δίνουν πρακτική εφαρμογή στη θεωρητική άποψη που καταγράφηκε στην αρχή για ένα από τους λόγους που οδηγεί στην αναγκαιότητα ύπαρξης περιόδων παραγραφής. Στην ίδια υπόθεση λέχθηκε ότι ήταν σαφής η βούληση του νομοθέτη όταν θέσπιζε τον Νόμο αρ. 57/64, να αναστείλει οποιοδήποτε δικαίωμα παραγραφής που ίσχυε κατά την ημερομηνία έναρξης του νόμου εκείνου. Μεταγενέστερα στη **Μυλωνάς v. Μυλωνά** (αρ. 2) (2003)1 Α.Α.Δ. 688, κρίθηκε σε οικογενειακή διαφορά και

ερμηνεύοντας το άρθρο 14 του περί Ρυθμίσεως των Περιουσιακών Σχέσεων των Συζύγων Νόμο αρ. 232/91 (ακόμη μια περίπτωση ιδιαίτερης και συγκεκριμένης πρόνοιας νομοθετικής παραγραφής), ότι η εκεί τεθείσα προθεσμία των δύο ετών από τη λύση του γάμου επί ποινή παραγραφής να αξιώσει εκάτερος των συζύγων μερίδιο από την αύξηση της περιουσίας λόγω του γάμου, δεν ήταν αντίθετη με το άρθρο 30 του Συντάγματος. Υιοθετήθηκαν οι αποφάσεις της πλήρους Ολομέλειας του Ανωτάτου Δικαστηρίου στη **Γιωργαλλάς v. Χ΄Χριστοδούλου** (2000)1 Α.Α.Δ. 2060 και **Φοινικαρίδου v. Οδυσσέως** (2001)1 Α.Α.Δ. 1744, ότι η καθιέρωση χρονικών πλαισίων για την άσκηση δικαιωμάτων δεν αντίκειται στο Σύνταγμα με την προϋπόθεση βεβαίως ότι ο χρόνος που καθορίζεται δεν είναι «... ασφυκτικός σε βαθμό που να πλήττει τη δραστικότητα του δικαιώματος». Η υπόθεση **Μυλωνά** έχει ακόμα μια ουσιαστική πτυχή που συναρτάται με την απόφαση ότι το άρθρο 14 του σχετικού Νόμου παρέιχε το δικαίωμα για την έγερση της αγωγής έξω και ανεξάρτητα από τις διατάξεις του Κεφ. 15, το άρθρο 9 του οποίου μετατόπισε πλασματικά τον χρόνο έγερσης της ανταπαίτησης θεωρώντας μεν, σύμφωνα με πάγια νομολογία, την αξίωση δυνάμει ανταπαιτήσεως ως χωριστή αγωγή, αλλά ως εγερθείσα την ίδια ημερομηνία ως η αγωγή στην οποία προβάλλεται η ανταπαίτηση. Κρίθηκε ότι το άρθρο 9, που πρότυπο έχει το άρθρο 28 του **Limitation Act 1939** της Αγγλίας, περιορίζεται σε απαιτήσεις που διέπονται από τις διατάξεις του ιδίου του Κεφ. 15 και περιορίζουν τον κατά τα άλλα ανεξάρτητο χαρακτήρα της ανταπαίτησης που λειτουργεί ως χωριστή αγωγή θέτοντας, ως είναι ο κανόνας, ως χρόνο έγερσης της ανταπαίτησης την ημερομηνία καταχώρισης της, και όχι ως αναγόμενη χρονικά πίσω στην καταχώριση της ίδιας της αγωγής.

Στην υπόθεση **Δημοτικό Συμβούλιο Αγλαντζιάς v. Χαρικλείδη** (2001)1 Α.Α.Δ. 1608, στα πλαίσια τροποποίησης του ονόματος διαδίκου

συζητήθηκε και η προθεσμία που προβλεπόταν από το άρθρο 8(2) του περί Αναγκαστικής Απαλλοτριώσεως Νόμου αρ. 15/62 για παραπομπή εντός 75 ημερών. Έγινε αναφορά σε αποφάσεις των Αγγλικών Δικαστηρίων, όπου διατυπώθηκε η άποψη ότι είναι λανθασμένο να ομιλεί κάποιος για κεκτημένα δικαιώματα του εναγομένου να επωφελείται από τον περί Παραγραφής Νόμο. Ο Νόμος δεν παρέχει δικαιώματα στον εναγόμενο, αλλά αντίθετα επιβάλλει προθεσμίες στον ενάγοντα και επομένως ο εναγόμενος δεν έχει απόλυτο δικαίωμα να εγείρει οποτεδήποτε την υπεράσπιση της παραγραφής. Ο σχετικός κανόνας για τροποποιήσεις δεν είναι άκαμπτος και τροποποιήσεις ή προσθήκες διαδίκων μπορούν να γίνουν όποτε το δίκαιο της υπόθεσης το απαιτεί. Η απόφαση εν τέλει ήταν ότι η σκοπούμενη τροποποίηση αφορούσε απλά σφάλμα περί του ονόματος του εναγομένου και μπορούσε να διορθωθεί χωρίς να υπάρχει πρόβλημα παραγραφής.

Είχα την ευκαιρία να ασχοληθώ και προσωπικά με θέματα παραγραφής εκδίδοντας, όσον αφορά τον συνδυασμό ζητημάτων παραγραφής με τροποποίηση δικογράφων και προσθήκη διαδίκων, δύο σχετικές αποφάσεις. Η πρώτη στην υπόθεση **Καλλιόπης Θεοδοσίου ν. Khalid Yasin**, αγωγή αρ. 5843/93, ημερ. 23.2.96, του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λεμεσού, αφορούσε την αντικατάσταση ονόματος εναγομένου και την τροποποίηση της απαίτησης ώστε οι νέοι εναγόμενοι να ενάγονται ως ιδιοκτήτες του οχήματος ως εκ προσήσεως υπεύθυνοι για το δυστύχημα. Ηγέρθη μεταξύ των ενστάσεων και το ζήτημα ότι είχε παρέλθει η προθεσμία για εισαγωγή νέου αγώγιμου δικαιώματος, δεδομένου ότι η τροποποίηση θεωρείται ως αρχομένη από την ημέρα καταχώρισης της αγωγής. Απεφασίσθη όμως ότι το άρθρο 15Α που είχε εισαχθεί στο Κεφ. 333 με τον τροποποιητικό Νόμο 206/91 και που προέβλεπε ότι η αγωγή κατά του αδικοπραγούντος έπρεπε να εγείρεται

μέσα σε δύο χρόνια από την ημέρα του ατυχήματος, εφαρμοζόταν (με βάση τους γνωστούς ερμηνευτικούς κανόνες νομοθετημάτων), αυστηρά και μόνο στα πλαίσια του Κεφ. 333, δηλαδή ο νομοθέτης ήθελε να θέσει χρονική παραγραφή μόνο σε σχέση με τις διατάξεις του Κεφ. 333 και την κάλυψη από τις ασφαλιστικές εταιρείες αξιώσεων που τυχόν εγείρονταν. Δεν επρόκειτο για γενικότερη παραγραφή όλων των αστικών αδικημάτων καλύπτουσα και έγερση αγωγής εναντίον αδικοπραγούντος για σκοπούς αμέλειας, άλλως θα έπρεπε ο νομοθέτης να εισάξει την τροποποίηση στο Κεφ. 148, κάτι που δεν είχε κάμει.

Η άλλη απόφαση στην υπόθεση **Θεοχάρη Θεοχάρους ν. Ανδρέα Καρασιαλή**, αρ. αγωγής 2870/90, ημερ. 9.12.94, του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας, δέχθηκε με το σκεπτικό της την τροποποίηση της Έκθεσης Απαίτησης ώστε να ενσωματωθούν στην έκθεση απαίτησης και λεπτομέρειες σωματικών βλαβών, πέραν των ειδικών ζημιών, με το δικαιολογητικό ότι κατά την έγερση της αγωγής δεν υπήρχαν ακόμη έτοιμα τα σχετικά ιατρικά πιστοποιητικά με τα ανάλογα ευρήματα για το μέγεθος και την έκταση των βλαβών. Με δεδομένο ότι η αγωγή είχε εγερθεί εντός της περιόδου που ο ενάγων δικαιούτο να την εισάξει, δεν μπορούσε ο ενάγων να αποστερηθεί του δικαιώματος να τροποποιήσει τις παραμέτρους της αγωγής του ώστε να την επεκτείνει και στις σωματικές βλάβες, δεδομένου ότι η εισαγωγή των σωματικών βλαβών δεν αποτελούσε την έγερση νέας αγωγής αλλά τροποποίηση της υφιστάμενης, η δε εισαγωγή της παραγραφής με τους τροποποιητικούς Νόμους αρ. 206/91 και αρ. 48(1)/93 στο Κεφ. 333, δεν είχε σκοπό να αποκλείσει την οποιαδήποτε θεραπεία του ενάγοντα να προβάλει αξιώσεις σε χρόνο μεταγενέστερο των δύο χρόνων, αλλά μόνο να αποκλείσει τη θεραπεία του όσον αφορά το δικαίωμα είσπραξης από την ασφάλεια.

Να σημειωθεί ότι η πιο πάνω θέση σε σχέση με την εμβέλεια της νομοθετικής πρόνοιας του άρθρου 15Α έτυχε επιβεβαίωσης αργότερα σ' άλλη υπόθεση στην **Κασάπη v. Φεσά** (1998)1 Α.Α.Δ. 341.

Περαιτέρω, στην υπόθεση **Κυπριανού v. Θεοδώρου** (2000)1 Α.Α.Δ.1006 αποφασίστηκε ότι διαδικασία τριτοδιαδίκου δεν περιλαμβάνεται στην έννοια της αγωγής όπως ερμηνεύεται στο άρθρο 2(2) του περί Αστικών Αδικημάτων Νόμου Κεφ. 148, για σκοπούς παραγραφής του δικαιώματος εναγόμενου εναντίον τριτοδιαδίκου. Σημειώθηκε στην απόφαση του Εφετείου ότι το **Limitation Act 1939** της Αγγλίας είναι παρόμοιο με το άρθρο 64(1) του Κεφ. 148 και ότι ο όρος "αγωγή" που αναφέρεται στο άρθρο 58(20) του Κεφ. 148, ερμηνευόμενος μαζί με τις υπόλοιπες διατάξεις του άρθρου αυτού οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η τριτοδιάδικος διαδικασία δεν παραγράφεται διότι πέρασε ο χρόνος από την έγερση της αγωγής, ενόψει και του νομολογιασκού κανόνα ότι ο ενάγων δεν δικαιούται σε απόφαση εναντίον του τριτοδιαδίκου, αλλά απόφαση δικαιούται μόνο ο εναγόμενος για συνεισφορά και εφόσον βρεθεί υπόλογος στον ενάγοντα.

Με δεδομένο ότι η Κύπρος είναι από την 1.5.04 μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το κοινοτικό κεκτημένο εφαρμόζεται και στον Κυπριακό χώρο, είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι περίοδοι παραγραφής, όπως απορρέουν από διάφορες εθνικές νομοθεσίες, έχουν κατά καιρούς απασχολήσει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Κοινοτήτων όσον αφορά τη νομιμότητα τους. Η συνισταμένη των αποφάσεων δείχνει ότι μία περίοδος παραγραφής δεν αντίκειται κατ' ανάγκη στο κοινοτικό κεκτημένο, ούτε είναι αντίθετη με την Ευρωπαϊκή οδηγία 69/335 με την προϋπόθεση ότι δεν αποστερεί ολωσδιόλου το δικαίωμα ενός αιτητή να προσφύγει στα Δικαστήρια της χώρας του διεκδικώντας το οποιοδήποτε δικαίωμα έχει.

Στην υπόθεση **Express Dairy Foods Ltd v. International Board for Agricultural Produce**, case 130/79, το Δικαστήριο εισηγήθηκε ότι μία “λογική” περίοδος παραγραφής δεν επενεργεί κατά τρόπο που στην πράξη να είναι αδύνατο για τα εθνικά Δικαστήρια να προστατεύσουν αποτελεσματικά τα δικαιώματα των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αν και αυτή η αρχή αμφισβητήθηκε στην υπόθεση **Emmott v. Minister for Social Welfare**, case C-208/90, στη συνέχεια η αμφισβήτηση δεν έτυχε περαιτέρω δικαστικής αναγνώρισης και έτσι σε διάφορες αποφάσεις επανήλθε η αρχή ότι εύλογοι περίοδοι παραγραφής είναι επιτρεπτές κάτω από το Ευρωπαϊκό δίκαιο. Στις υποθέσεις **Marshall (No. 2)**, case C-271-91 και **Brasserie du Pecheur**, cases C-46 & 48/93, κρίθηκε ότι η περίοδος παραγραφής ενός έτους για αναζήτηση θεραπείας δεν ήταν τέτοια που καθιστούσε ιδιαίτερα δυσχερή ή a fortiori αδύνατη την καταχώριση αγωγής για αποζημίωση. Στην υπόθεση **Fantask A/S v. Industriministeriet**, case C-188/95, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Κοινοτήτων αποδέχθηκε τη δια νόμου πενταετή περίοδο παραγραφής για την επανάκτηση χρεών στη Δανία, περίοδος που άρχιζε από την ημέρα της καταβολής του χρέους ως μη αντίθετη με το κοινοτικό δίκαιο. Ακόμη, στην **Preston v. Wolverhampton NHS Healthcare Trust**, case C-78/98, έγινε αποδεκτή περίοδος παραγραφής έξι μηνών για την έγερση διαδικασίας μετά τον τερματισμό εργοδότησης. Κάτι ανάλογο ισχύει ως γνωστό και στην Κύπρο, δεδομένου ότι με τον περί Ετήσιων Αδειών Μετ’ Απολαβών Νόμο υπ’ αρ. 8/67, όπως τροποποιήθηκε με τον Νόμο αρ. 169(1)/02, ημερ. 9.8.02, ισχύει προθεσμία δώδεκα μηνών για την έγερση αίτησης στο Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, χρόνος που προσμετρά από την ημερομηνία που ανέκυψε το πρόβλημα ή προθεσμία εννέα μηνών από την απάντηση του Ταμείου Πλεονάζοντος Προσωπικού όταν η υπόθεση αφορά πλεονασμό.

Οποτεδήποτε τίθεται θέμα παραγραφής, το ζήτημα πρέπει να εγείρεται εξειδικευμένα στην υπεράσπιση σύμφωνα και με τη Δ.19 θ.13, η οποία επιβάλλει την υποχρέωση στον διάδικο να εγείρει στη δικογραφία του όλα τα θέματα τα οποία δείχνουν ότι η αγωγή ή ανταπαίτηση δεν ευσταθεί μεταξύ των οποίων και οποιαδήποτε περίοδος παραγραφής. Σύμφωνα με τον **Odgers' on Pleadings & Practice**, 21^η Έκδ., σελ. 180, η ένσταση ότι η αγωγή έχει εγερθεί πολύ καθυστερημένα πρέπει να εγείρεται με ειδική αναφορά, έστω και αν η ημερομηνία καταχώρισης της αγωγής φαίνεται στο κλητήριο ένταλμα ή την Έκθεση Απαίτησης. Στην **Φεσά v. Κασάπη** – πιο πάνω - το Εφετείο είπε ότι το ζήτημα της παραγραφής πρέπει να εγείρεται στο δικόγραφο από τον διάδικο που επιθυμεί να εγείρει το θέμα. Στην **Χ'Στυλλή v. Papadema** (2000)1 Α.Α.Δ. 551, απόφαση του Δευτεροβάθμιου Οικογενειακού Δικαστηρίου, αποφασίστηκε ότι το θέμα της παραγραφής, εφόσον τίθεται στη δικογραφία, είναι καταλυτικό διότι άπτεται της ίδιας της εξουσίας ή της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου να επιληφθεί μιας υπόθεσης και το Δικαστήριο πρέπει πρώτα να αποφασίσει επί τούτου. Ως χρόνος έναρξης μιας αγωγής θεωρείται η ημερομηνία έκδοσης και καταχώρισης του κλητηρίου εντάλματος και όχι η ημερομηνία επίδοσης. Τα ίδια αναφέρονται και στον **Bullen & Leake: Precedents on Pleadings**, 12^η Έκδ., σελ. 638.

Γενικά, κάτω από το **Limitation Act 1939** της Αγγλίας και κατ' αναλογία κάτω από το δικό μας Κεφ. 15, η παραγραφή θεωρείται ότι αφαιρεί μόνο τη θεραπεία του αγώγιμου δικαιώματος και όχι το ίδιο το δικαίωμα. Με άλλα λόγια, το καθ' αυτό δικαίωμα παραμένει αναλλοίωτο και έτσι αν ένας πιστωτής ο οποίος έχει εισπρακτέο χρέος το οποίο έχει κατά τον Νόμο παραγραφεί, έχει άλλο τρόπο να εφαρμόσει την αξίωση του εκτός με αγωγή ή συμψηφισμό, ο νόμος δεν του απαγορεύει να ανακτήσει το χρέος με αυτούς τους άλλους τρόπους. Για παράδειγμα, στην **Carter v.**

White (1883)²⁵ Ch.D. 666, ένας πιστωτής δικαιωματικά κρίθηκε ότι μπορούσε να κατακρατήσει τις εγγυήσεις που ανήκαν σε ένα εγγυητή, παρά το γεγονός ότι το δικαίωμα του εναντίον του πρωτοφειλέτη είχε χρονικά παραγραφεί. Κατά τον ίδιο τρόπο στην **Allen v. Waters & Co** (1935)¹ K.B. 200, πρόσωπο το οποίο όφειλε χρέος που δημιουργήθηκε λόγω της αστικής ευθύνης του εναγομένου, αλλά το οποίο είχε νομοθετικά παραγραφεί, μπορούσε να ανακτήσει το ποσό του χρέους ως αποζημιώσεις σε αγωγή επί του αστικού αδικήματος.

Να σημειωθεί επίσης ότι αν η παραγραφή θεωρηθεί ότι καλύπτει το αγώγιμο δικαίωμα ή τη θεραπεία, τότε, όπως υπέδειξε και η **Φεσσά v. Κασάπη** - πιο πάνω -, το ορθό διατακτικό από το εκδικάζον την υπόθεση Δικαστήριο είναι η αναστολή της περαιτέρω διαδικασίας στην υπόθεση και όχι η απόρριψη της αγωγής. Ενδιαφέρον είναι να σημειωθεί εδώ ότι στην εξέλιξη της διαφοράς των διαδίκων αυτών, στην **Κασάπη v. Φεσσά** (1998)¹ Α.Α.Δ. 341, λέχθηκε obiter στη σελ. 345, ότι δεν απασχόλησε τον ενδιαφερόμενο διάδικο κατά πόσο μπορούσε να προωθήσει δικονομικό διάβημα για άρση της αναστολής αντί να προχωρήσει να καταχωρίσει ταυτόσημη νέα αγωγή.

Τελικά, τι ισχύει σήμερα από πλευράς παραγραφής; Εάν ένας ομιλεί για αγώγιμα δικαιώματα που σχετίζονται με οποιουδήποτε είδους περιουσία – κινητή ή ακίνητη – που βρισκόταν πριν την Τούρκικη εισβολή στις κατεχόμενες τώρα περιοχές, το θέμα είναι σαφές. Η αναστολή των οποιωνδήποτε αγώγιμων δικαιωμάτων συνεχίζει μέχρι τη λήξη της περιόδου αναστολής, δηλαδή τρεις μήνες μετά τη λήξη της έκρυθμης κατάστασης. Για όλους τους σκοπούς αυτό στην πράξη σημαίνει ότι η αναστολή θα τερματιστεί μόνο με τη λύση του Κυπριακού προβλήματος. Βέβαια η σχετική αυτή πρόνοια επιδέχεται ερμηνείας ανάλογα με τα

περιστατικά. Τι γίνεται, για παράδειγμα, για κινητή ιδιοκτησία που «βρισκόταν» σε οποιοδήποτε χρόνο πριν την Τούρκικη εισβολή στις κατεχόμενες περιοχές, αλλά έχει μεταφερθεί, τώρα, στις ελεύθερες περιοχές, ιδιαίτερα μετά το άνοιγμα των οδοφραγμάτων και τη λεγόμενη «ελεύθερη διακίνηση» των πολιτών; Και πόσο δίκαιο είναι, να εξακολουθεί να υπάρχει αναστολή για τυχόν αγωγήμο δικαίωμα σε σχέση με κινητή περιουσία (έτσι πρέπει να είναι η νομική κατάσταση με αυστηρή γραμματική ερμηνεία) η οποία μεταφέρθηκε στις ελεύθερες περιοχές προ πολλού; Να σημειωθεί ότι δεν ήταν αυτή η πρόθεση του Γενικού Εισαγγελέα όταν εισήγαγε το Νομοσχέδιο στη Βουλή προς συζήτηση. Στην αιτιολογική έκθεση το ρήμα καταγράφεται μόνο στον ενεστώτα χρόνο περιορίζοντας το θέμα της αναστολής στα περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονται στις κατεχόμενες περιοχές. Το «βρισκόταν» προστέθηκε αργότερα στον ίδιο τον Νόμο.

Ποια είναι όμως τώρα η θέση σε σχέση με όλα τα υπόλοιπα ζητήματα; Εδώ πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

- (i) Ο χρόνος γενικά μετρά και επομένως όλα τα αγωγήμο δικαιώματα υπόκεινται σε παραγραφή ανάλογα με το θέμα.
- (ii) Για να βρεθεί ο χρόνος παραγραφής ένας πρέπει να προστρέξει πίσω στο Κεφ. 15 και τις εκεί καθοριζόμενες χρονικές περιόδους παραγραφής ανάλογα με το επίδικο ζήτημα.
- (iii) Χρόνος παραγραφής σε εξειδικευμένα νομοθετήματα όπως τον περί Υποχρεωτικής Ασφάλειας Νόμο αρ. 156(1)/03 ισχύουν στο βαθμό που δεν αντικρούονται με τις διατάξεις του Κεφ. 15. (δείτε τα σχόλια

του Ανωτάτου Δικαστηρίου στην υπόθεση **Κασάπη ν. Φεσσά** – πιο πάνω – σελ. 345).

- (iv) Πρέπει εδώ να προσεχθεί η ειδική ρύθμιση που έγινε στο Κεφ. 15 με τον τροποποιητικό αυτού Νόμο αρ. 108(1)/02, ημερ. 12.7.02, ο οποίος πρόσθεσε το νέο άρθρο 8Α ώστε, σύμφωνα με τον πλαγιότιτλο, η παραγραφή να μην εφαρμόζεται σε ορισμένες περιπτώσεις πέραν του άρθρου 8. Εισήχθηκε, σε σχέση όμως μόνο με αποζημιώσεις λόγω σωματικής βλάβης ή θανάτου, η πρόνοια ότι το Δικαστήριο μπορεί στη διακριτική του ευχέρεια να αποφασίσει ότι είναι ορθό και δίκαιο, να μην εφαρμοστούν οι πρόνοιες περί παραγραφής αφού λάβει υπόψη τους λόγους και τον χρόνο καθυστέρησης στην καταχώριση της αγωγής και τη διάρκεια της ανικανότητας του ενάγοντα να χειριστεί την υπόθεση του, καθώς και την προσπάθεια του να εξασφαλίσει τα απαραίτητα σχετικά στοιχεία, αλλά και τη συμπεριφορά του εναγομένου. Προσμετρά επίσης η τυχόν επίπτωση της καθυστέρησης σε σχέση με την εξασφάλιση και αξιοπιστία της μαρτυρίας. Βλέπουμε εδώ μια επέκταση της αρχής που καθορίστηκε στο άρθρο 8, εισάγοντας νέους παράγοντες που μπορεί να αναχαιτίσουν την περίοδο παραγραφής. Εν πάση περιπτώσει όμως, το Δικαστήριο δεν έχει καμιά διακριτική ευχέρεια να επεκτείνει τον χρόνο αν παρέλθουν πέντε χρόνια από την ημερομηνία της κανονικής παραγραφής. Έτσι στην οποιαδήποτε περίοδο παραγραφής προστίθεται κατ' ανώτατο όριο μια δεύτερη (και τελευταία) περίοδος πέντε χρόνων.
- (v) Το βάρος να ικανοποιηθεί το Δικαστήριο ότι εξακολουθεί να ισχύει περίοδος παραγραφής σε συγκεκριμένο επίδικο θέμα το φέρει ο ενάγων. Ποιο είναι το επίπεδο του βάρους αυτού; Είναι η εισήγηση

μου ότι η λέξη «αποδείξει» στο άρθρο 3 του Νόμου 110(1)/02, επιθέτει βάρος απόδειξης ανάλογο με το βάρος στις αστικές υποθέσεις, δηλαδή το Δικαστήριο θα ικανοποιηθεί πάνω στο ισοζύγιο των πιθανοτήτων. Διαφορετικό βάρος απόδειξης θα ήταν άδικο και δεν θα είχε θέση σε αστικές υποθέσεις.

- (vi) Το βάρος αυτό το φέρει ο ενάγων αλλά στη δικονομική πρακτική είναι ο εναγόμενος που θα εγείρει το ζήτημα στην υπεράσπιση του ή ως προδικαστικό σημείο. Βέβαια και το ίδιο το Δικαστήριο δύναται να εγείρει το θέμα αυτεπάγγελτα.

Ένα ιδιαίτερο θέμα που χρήζει προσοχής στον νέο Νόμο είναι η σχετική πρόνοια του άρθρου 4 ότι δεν παραγράφεται οποιοδήποτε αγώγιμο δικαίωμα που είχε διατηρηθεί σε ισχύ με βάση τους καταργημένους Νόμους, εκτός και αν συμπληρωθεί μετά την έναρξη της ισχύος του νέου Νόμου, νέος και από την αρχή χρόνος παραγραφής για το συγκεκριμένο αγώγιμο δικαίωμα. Αυτή η πρόνοια πρέπει να συσχετισθεί με τις πρόνοιες του άρθρου 3 και ο συνδυασμός των δύο, κατά την άποψή μου, υποδεικνύει ότι από την 1.6.05, που είναι η ημερομηνία που το άρθρο 5 του νόμου καθόρισε ως ημερομηνία έναρξης της ισχύος του, αρχίζει να μετρά νέος χρόνος παραγραφής για συγκεκριμένο αγώγιμο δικαίωμα. Έτσι, εάν είχαν δημιουργηθεί αγώγιμα δικαιώματα τα οποία λόγω της αναστολής του χρόνου παραγραφής με τους προηγούμενους Νόμους δεν διεκδικήθηκαν, τότε θα παραγραφούν εάν περάσει η προνοούμενη από το Κεφ. 15 ή οποιοδήποτε άλλο συγκεκριμένο Νόμο περίοδος έγερσης αγωγής, του χρόνου αρχομένου από 1.6.05. Προστίθεται βέβαια ότι ακόμη και μετά την εκπνοή του νέου χρόνου παραγραφής, που στην ουσία δίδεται με τον νέο Νόμο, ο ενάγων δικαιούται να ισχυρισθεί ότι για λόγους που θα ικανοποιούσαν το Δικαστήριο δεν μπορούσε με αγωγή να

προωθήσει αποτελεσματικά το αγώγιμο του δικαίωμα λόγω της έκρυθμης κατάστασης. Αυτό πρέπει, κατά την άποψη μου, να είναι η έννοια που απορρέει από τον συνδυασμό των άρθρων 3 και 4 του Νόμου 110(1)/2002, παρόλο που το εδάφιο (2) του άρθρου 3 είναι διατυπωμένο κατά περίεργο τρόπο και όχι με χρήση εξ ολοκλήρου του ενεστώτα χρόνου.

Άλλο ζήτημα που πιθανόν να εγείρεται αφορά το κατά πόσο χρόνος παραγραφής που δυνατόν να είχε αρχίσει να τρέχει πριν την έναρξη ισχύος του Νόμου αρ. 110(1)/02 πριν την 1.6.05, μπορεί να συμπληρωθεί μετά την 1.6.05. Κρίνεται από το σαφές λεκτικό του άρθρου 4, ότι δεν καθίσταται παραγεγραμμένο οποιοδήποτε αγώγιμο δικαίωμα που είχε διατηρηθεί σε ισχύ δυνάμει των καταργηθέντων Νόμων, “..... εκτός αν και μέχρις ότου συμπληρωθεί μετά την έναρξη ισχύος του παρόντος Νόμου **νέος και από την αρχή** χρόνος παραγραφής

” (η έμφαση είναι δική μου) ότι όντως θα πρέπει να αρχίσει ο χρόνος να μετρά από την 1.6.05. Διαφορετική ερμηνεία θα αποστερούσε την φράση περί “νέου και από την αρχή χρόνου” από οποιοδήποτε νόημα.

Ως κατάληξη, μπορούν να αναφερθούν τα ακόλουθα. Η παραγραφή ως έννοια είναι συμβατή στη φιλοσοφία του δικαίου με την έννοια της δίκαιης δίκης με την προϋπόθεση ότι δεν τίθενται ασφικτικά χρονικά περιθώρια για την έγερση της αγωγής. Η παραγραφή θέτει σε εγρήγορση τον ενάγοντα να καταχωρίσει το συντομότερο την αγωγή του και αυτό με τη σειρά του βοηθά στην ανεύρεση, εξασφάλιση και διατήρηση της σχετικής μαρτυρίας και από τους δύο διαδίκους. Στην Κύπρο λόγω του πολιτικού προβλήματος έγινε νομοθετική ρύθμιση για αναστολή της παραγραφής διαρκούσης της εκρύθμου καταστάσεως. Δυστυχώς η νομοθετική παρέμβαση δεν έγινε με τον πλέον ενδεδειγμένο τρόπο, με αποτέλεσμα να

υπάρχουν διαφορετικοί Νόμοι για σειρά αγώγιμων δικαιωμάτων διάσπαρτα σε πολλές νομοθετικές ρυθμίσεις. Το Νομοθετικό Σώμα με εισήγηση της Νομικής Υπηρεσίας του κράτους εν τέλει κατάργησε ουσιαστικά την αναστολή ενόψει των πολλών χρόνων που πέρασαν από την πρώτη αναστολή της παραγραφής και των προβλημάτων που δημιουργήθηκαν κατά την πορεία, συναρτώμενα κυρίως με το ουσιαστικό ζήτημα της ανεύρεσης της καλύτερης δυνατής μαρτυρίας. Διατηρήθηκε όμως η παραγραφή σε σχέση με περιουσιακά στοιχεία που βρίσκονταν στα κατεχόμενα, ενώ αφέθηκε και μια ασφαλιστική δικλείδα για την ύπαρξη παραγραφής στις υπόλοιπες περιπτώσεις όπου λόγω της έκρυθμης κατάστασης υπήρχε αντικειμενική δυσκολία στην έγερση αγωγής.

(Διάλεξη στον Δικηγορικό Σύλλογο Λευκωσίας
από Στ. Ναθαναήλ, Π.Ε.Δ.)

Λευκωσία, 31.3.06.